

BATI MEDYASININ DARBELERLE İMTİHANI: MISIR VE TÜRKİYE ÖRNEKLERİ

Hem Mısır'daki darbe hem de Türkiye'deki son darbe girişimi göstermiştir ki darbenin demokratik kurumları ortadan kaldırması, anayasal sistemi askıya alması ve halkın iradesini hiçe sayması, bu ülkelerdeki ekonomik ve siyasal istikrarsızlık, tırmanan güvenlik endişeleri ve yönetenlerin artan diktatörlükleri Amerikan medyası ile meşrulaştırılmaktadır.

İbrahim EFE

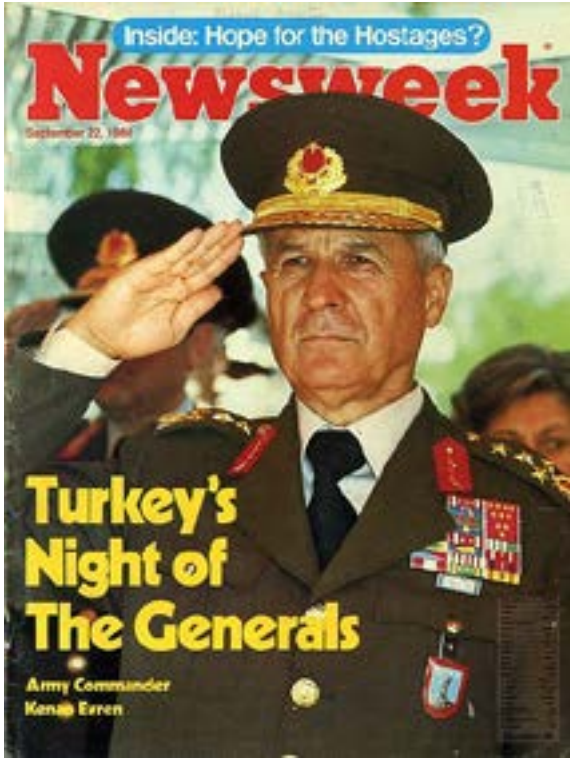
Çağdaş kitle iletişim araçları insan hayatının her alanında etkilidir ve bu etki alanının devletlerarası ilişkileri de kapsadığı şüphesiz bir gerçektir. Amerikan toplumunun Amerikan olmayanlar ve özellikle Ortadoğu hakkında çok az bilgi sahibi olması, bilgi kaynağı olarak medyanın rolünü incelemeyi gerekli kılmaktadır. Ortadoğu'da yaşanan felaketlerin, savaşların ve darbelerin Amerikan medyasında yer alış şekillerinin yeterli bilgi sağlamamanın ötesinde bir takım kültürel önyargıları ve yanlış izlenimleri körüklediği ortadadır. Disney'in Alâeddin'inden, Hollywood filmlerine ve Sacha Baron Cohen'in Diktatör'üne uzanan geniş bir görsel kaynaktan beslenen Amerikan halkının Ortadoğu'daki insanlar ve yaşananlar hakkında elde ettiği bilgi negatif, ön yargılı ve gerçeklerden uzak olmuştur. Nitekim Rızanın İmalatı adlı meşhur kitaplarında Herman ve Chomsky, Amerikan kitle iletişimiminin, sistemi destekleyen bir propaganda işlevini yerine getirdiğini ifşa etmektedirler. Bu işlev zorlama olmadan Amerikan toplumu nezdinde Amerikan politikalarının meşrulaştırılmasını sağlamakta ve Amerikan toplumu için ortak düşmanı yeniden üretmektedir. Bir zamanlar komünizme karşı yürütülen savaşın yerini ise 9/11'den sonra "teröre karşı savaş" almıştır. Amerikan medyasının Ortadoğu'da gerçekleşen darbeler hakkındaki tutumu da, geleneksel olarak Amerikan çıkarları ile uyumlu şekilde, çeşitli dinamiklere dayanarak çerçevelenmekte ve Amerikan kamuoyuna sunulmaktadır. Bu taraflı temsil ABD'nin

darbelerin gerçekleştiği ülkelere yönelik normatif olmayan yaklaşımı ile yakından alakalıdır.

Makbul Darbe: 2013 Mısır

Yan sayfadaki iki Newsweek kapak sayfası (üstteki 22 Eylül 1980; alttaki 16 Ağustos 2013) arasındaki dikkat çekici benzerlik ve hatta aynılık Amerikan medyasının Ortadoğu'daki darbeleri ele alış şeklindeki devamlılığı özetler niteliktedir.

3 Temmuz 2013'de Mısır ordusu, Mısır tarihinde ilk defa seçimle yönetime gelmiş Mursi hükümetini devirdi ve Mursi ile birlikte pek çok hükümet üyesini tutukladı. Türkiye ve Tunus haricinde, ne bölgeden ne de bölge dışından Mısır'da yaşananlara karşı ciddi bir tepki gelişmedi. Demokratik olarak seçilmiş bir hükümetin görevden uzaklaştırıldığı bir ülkeye yapılan yardımlarını hukuki açıdan askıya alması gerektiğinin farkında olan ABD yönetimi, endişelerini dile getiren ve yaşananları açıkça bir 'darbe' olarak nitelendirmeyen bir açıklamayla yetindi. Örneğin bir sene öncesinde, Mart 2012'de Mali'de yaşanan darbe sonrasında ABD hükümeti Mali'ye yapılan yardımların askıya alındığını duyurmuştu. Başkan Obama Mısır'da yaşanan gelişmelerden sonra Mısır ordusuna yönetimi hızlıca demokratik ve sivil bir hükümete bırakma çağrısında bulunsa da Muhammed Mursi'nin devrilmesine 'darbe' demekten imtina etti.

Amerikan medyasının Ortadoğu'da gerçekleşen darbeler hakkındaki tutumu da, geleneksel olarak Amerikan çıkarları ile uyumlu şekilde, çeşitli dinamiklere dayanarak çerçevelenmekte ve Amerikan kamuoyuna sunulmaktadır.

Daha da önemlisi darbeden bir kaç gün önce Tanzanya'da gerçekleşen bir basın toplantısında kendisine Mısır'daki Mursi karşıtı protestolarla ilgili görüşü sorulduğunda, Başkan Obama'nın verdiği cevapta şu ifadeler de yer aldı:

... demokrasi sadece seçim demek değildir, aynı zamanda [demokrasi] muhalefet ile nasıl çalıştığımızla, farklı seslere nasıl davrandığımızla, azınlık gruplara nasıl muamele ettiğiniz ile alakalıdır.

Mursi ile ilgili temel eleştirilerin ifade edildiği bu satırların ardında, aslında Ortadoğu'daki darbelerin Batı açısından meşru kılınmasını sağlayan en önemli argüman yatıyordu: Doğu'nun demokrasi tecrübesizliği ve doğulu liderlerin, seçim ile başa gelseler bile, asla 'gerçek' bir demokrat olamayacakları argümanı. Bu nedenle seçimle başa gelenler pekâlâ darbe ile yerlerini cuntaya bırakabilirdi. Doğu'nun bu demokrasi tecrübesizliğine, doğulu liderlerin despotluğu, ekonomik istikrarsızlık, siyasi huzursuzluk ve terör eylemleri de eklenince, artık darbe makbul hale gelmekteydi. Mısır'da 2013 yılında yaşanan darbenin genelde Batı özelde ABD basını tarafından 'makbul bir darbe' olarak çerçevelenmesi, 15 Temmuz 2016'da Türkiye'de yaşanan darbe girişiminin Batı medyası tarafından ele alınış şeklinin anlaşılmasında oldukça açıklayıcıdır.

15 Temmuz Darbe Girişimi

Newsweek dergisinin 15 Temmuz 2016 tarihli sayısında 'İŞİD saldırıları arttıkça, Türkiye özgür ifade üzerindeki savaşını hızlandırmakta' başlıklı makede, Erdoğan'ın muhalif medya ve özellikle Zaman gazetesi üzerindeki baskılarından bahsedilmekteydi. Eğer 15

Temmuz gecesinde yaşanan başarısız darbe girişimi emeline ulaşıyorsa, muhtemelen Newsweek dergisi bir sonraki sayısında yönetime el koyan paşayı ya da Fethullah Gülen'i kapak sayfasına taşıyacaktı. Ancak bu olmadı. Newsweek dergisinin 22 Temmuz 2016 tarihli sayısında Türkiye'deki darbe girişimi ile ilgili herhangi bir yazı yer almadı. Ancak darbe girişiminin ilk saatlerinde Erdoğan'ın ülkeyi terk ettiği ile ilgili yalan haber (ilk olarak sosyal medyada NBC'li Kyle Griffin tarafından) hızla yayıldı. Darbe girişiminin erken saatlerinde, Erdoğan Facetime uygulamasıyla canlı yayına bağlanıp halkı sokaklara çağırdıktan sonra, Washington Post'ta yer alan bir haber ("Türkiye'nin başkanı Recep Tayyip Erdoğan Dünyanın Neresinde? 'Where in the world is Turkey's president, Recep Tayyip Erdogan?') Erdoğan'ın muhtemelen ülkeyi terk etmiş olabileceğini, Erdoğan'ın nerede olduğu ile ilgili gizemin devam ettiğini söylüyordu. Darbenin ilk saatlerinde ülkesini terk ederek başka bir ülkeye sığınan başkan imajı, işte Batı'nın darbeyi sayesinde meşrulaştırdığı 'diktatör doğulu lider' temsiline tam olarak denk geliyordu. Erdoğan'ın ve Türk hükümetinin ülkeyi terk etmediği ve darbecilere karşı ölümüne bir mücadeleyi göze aldığına belli olduğu sıralarda, New York Post'ta 15 Temmuz günü yayınlanan Michael Rubin imzalı ve 'Türkiye'deki darbe neden ümit anlamına gelebilir?' başlıklı köşe yazısı, darbenin nedenlerini ve hatta gerekliliğini açıklamaya çalışıyordu. Rubin'e göre zaten tarihi olarak darbelere alışık olan Türkiye için, İslamcı gruplarla iş tutan otokrat bir yönetimin ve başkanın devrilmesi ümit anlamına gelebilirdi. Yine Washington Post'ta 16 Temmuz'da yayınlanan 'How Erdogan's anti-democratic government made Turkey ripe for unrest' başlıklı köşe yazısında, Yüksel Sezgin darbe girişiminin gayri hukuki olduğunu ancak Erdoğan ve Türk hükümetinin anti-demokratik olduklarından ve Türk demokrasisine zarar verdiklerinden bahsediyordu. Darbenin bizzat kendisinin ele alınmadığı ve normatif olarak reddedilmediği bu tür haberlerde, diktatörlüğü kesinleşmiş bir Erdoğan ve amaçları belirsiz ve aslında pek de zararlı olmayan darbeciler dikotomisi göze çarpmaktadır. Nitekim darbe girişiminin arkasında yer aldığı artık kesinleşen grubun lideri Fethullah Gülen ile ilgili haberlerde, bu dikotomi çarpıcı bir şekilde işlenmektedir. Örneğin, "77 Yaşında, kırılğan ve Pennsylvania'da yaşıyor, Türkiye onun bir darbe planlayıcısı olduğunu söylüyor" (He's 77, frail and lives in Pennsylvania. Turkey says he's a

Obama Mısır'da yaşanan gelişmelerden sonra Mısır ordusuna yönetimi hızlıca demokratik ve sivil bir hükümete bırakma çağrısında bulunsa da Muhammed Mursi'nin devrilmesine 'darbe' demekten imtina etti.

coup mastermind) başlıklı haberde, Fethullah Gülen dünyadan elini ayağını çekmiş, yaşlı ve münzevi bir din adamı olarak tanıtılmaktadır. Fethullah Gülen'in CNN ve sair Batı medya organlarına verdiği röportajlardaki hasta ve yorgun görüntüsünün yanı sıra modern kıyafetli sakalsız bir imam olarak ekranlarda arzı endam edişi ve ısrarla Batı'nın hizmetinde olduğunu vurgulaması, Batı medyasının dikotomik yaklaşımında makul ve makbul tarafı temsil etmektedir.

Medya ve Darbeler

Hem Mısır'daki darbe hem de Türkiye'deki son darbe girişimi göstermiştir ki darbenin demokratik kurumları ortadan kaldırması, anayasal sistemi askıya alması ve halkın iradesini hiçe sayması, bu ülkelerdeki ekonomik ve siyasal istikrarsızlık, tırmanan güvenlik endişeleri ve yönetenlerin artan diktatörlükleri Amerikan medyası ile meşrulaştırılmaktadır. Bu nedenle Ortadoğu'da tecrübe edilen bir darbe normatif olarak eleştirilmemekte ve özellikle elitlerin gözünden değerlendirilmektedir. Türkiye'de son darbe girişimine karşı gösterilen popüler direncin Batı medyasında yer almaması ve bunun Türk kamuoyunda hayal kırıklığına neden olması, bu tek taraflı bakış açısı ile ilgilidir. Öte yandan Türk halkının demokratik hakları için sokağa çıkıp darbeyi durdurma cesareti göstermesinin Batı medyasında hak ettiği ilgiyi görmemesi, demokrasinin Doğulular için çok görüldüğü anlamının doğmasına ve hayal kırıklığına neden olmaktadır. Batı medyasının bu tutumu, temsil ettiği Batılı değerlerle zıtlık teşkil etmekte ve gazetecilik etiğinin dayandığı ilkeleri muğlak ve güvenilmez hale getirmektedir. ○

Yrd. Doç. Dr., Kilis 7 Aralık Üniversitesi